

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
UNIVERSITÉ SELÇUK

200. YILDÖNÜMÜNDE FRANSIZ İHTİLÂLİ VE TÜRKİYE
SEMPOZYUMUNDA SUNULAN BİLDİRİLER

ACTES DU SYMPOSIUM SUR LE BICENTENAIRE DE
LA RÉVOLUTION FRANÇAISE ET LA TURQUIE

15-16 Mayıs / Mai 1989, Konya

Yayına hazırlayanlar / Édités par
Muharrem ŞEN, Abdullah ÖZTÜRK, Frédéric HITZEL, Aksel TİBET

et publiés avec le concours du Secrétariat d'État aux Relations Culturelles / Kültür İlişkileri Müsteşarlığı (Paris) ve / et de l'Institut Français d'Études Anatoliennes / Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü (İstanbul) katkılarıyla yayınlanmıştır.

KONYA
1991

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI NO : 97

© Selçuk Üniversitesi Rektörlüğü, 1991

ISBN 975 - 448 - 047 - 8

Selçuk Üniversitesi Yönetim Kurulu'nun 25.1.1991 tarih ve 91/13 sayılı onayı ile 1000 adet basılmıştır.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ 1991 - KONYA

İsmail SOYSAL

FRANSIZ DEVRİMİ'NİN OSMANLI DEVLETİ'NDE YARATTIĞI İLK İZLENİMLER (1789 - 1798)

1789 baharında Fransız Devrimi başladığı sırada Babiâli her şeyden önce Rusya ve Avusturya ile 1787'den (fiilen 1788 başından) beri içinde bulunduğu savaşın akıbetiyle meşguldü. Henüz Sultan olan genç ve enerjik III. Selim bu iki düşman kuvvet karşısında gerilemekte olan ordusuna bir canlılık getirmeye çalışıyor, hatta 1784'te Rusya'nın ilhak ettiği Kırım'ı geri almayı umud ediyordu. Ancak bu umudun çabuk yitirecek, hiç değilse onurlu bir barışı Avrupa'daki kuvvetler dengesinden yararlanarak diplomatik yoldan sağlamaya çalışacaktı.

Fransız Devrimi'nin ilk 2-3 yılında XVI. Louis giderek gücünü yitiriyor, Devrim iktidarının kararlarını onaylamaktan başka çaresi bulunmuyordu. Ama ne de olsa, henüz krallık sıfatını taşıyordu. O nedenle Babiâli için Fransa'daki belirsizlik 21 Eylül 1792'de Cumhuriyet'in ilânına dek - ki kral da birkaç ay sonra idam edilecekti - sürmüştü.

Osmanlı Devleti'nin Avusturya ve Rusya ile barış işine yardımcı olmak isteyen başlıca iki büyük devlet vardı. Bunların biri "kadim dost" sayılan Fransa, ikincisi Prusya idi. İngiltere ise olayları yakından izliyorsa da henüz Babiâli yararına doğrudan bir girişimde bulunmamıştı. Onun Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğü yanlısı politikası ancak 1791'den sonra başlayacak ve yaklaşık yüz yıl bu vâdide en etkin güç olarak sürecekti.

Babiâli Fransa'nın 1756'dan beri Avusturya ile ittifakını ve Rusya ile dostluğunu büyük kuşku ile karşılamıştı. Ancak Fransa'nın Osmanlı İmparatorluğu'ndaki geniş ticarî çıkarlarına çok önem verdiğini de biliyordu. O nedenle Rusya ve Avusturya ile giriştiği son savaştan önce Fransa ile, Karadeniz'i Fransız ticaret gemilerine açma vaadinde de bulunarak, bir ittifak antlaşması yapmak istemiş, ama Fransızlar buna yanaşmamış, Türklerin bir savaşa girmemesi için diplomatik çaba göstermiş, bunu önleyemeyince, İstanbul'daki Fransa Büyükelçisi Choiseul-Gouffier'nin tüm çabası bu savaşa bir an önce son vermek çarelerini aramak olmuş, hatta bu uğurda doğrudan doğruya Saint-Petersburg ve Viyana ile temasta bulunmak için hükümetinden yetki almıştı. Ancak bu çabalar başarılı olmayacaktı.

Babiâli barış konusunda Prusya'nın önerilerine daha çok ilgi göstermiş ve 30 Ocak 1790'da onunla gizlice bir ittifak antlaşması yapmıştı. Bu antlaşma Osmanlı Devleti'ni tarihte ilk kez bir Hıristiyan devletle ilerisi için yükümlülükler ortaya koyan bir ittifak bağıtı idi. İmzası için Ulemanın ve Şeyh-ül İslâm'ın oyunu almak uzunca bir zaman almıştı. Daha önce, 11 Temmuz 1789'da Rusya'ya karşı İsveç ile ittifak antlaşması sadece Türkiye'nin para yardımı karşılığında onun savaşa katılmasıyla ilgili olduğundan "şer'i" bir sorun yaratmamıştı. Herhalde Türk-Prusya ittifakı Osmanlı Devleti'nin yalnızlık politikasının terki ve Avrupa kuvvetler dengesinde kendisine

uygun bir yer arayışı döneminin bir başlangıcı sayılabilir.

Prusya, bu ittifak antlaşması ile, Avusturya ve Rusya'ya karşı 1790 baharında savaşa girmeyi, Kırım dahil, Osmanlı topraklarının geri verilmesini sağlamayı, barışın birlikte yapılmasını ve barıştan sonra Osmanlı topraklarını korumayı yükümleniyordu. Prusya'nın aslında beklediği şey Osmanlı Devleti'ni elinin altında tutmak, Polonya'nın yeni bölüşümünde -ki 1793'te olacaktı- daha çok toprak almaktı.

Fransız Devrimi çıkınca, Avusturya Prusya ile 1790 baharında görüşmelere geçmek zorunda kalmıştı. Bu görüşmeler sonunda Osmanlı Devleti'nin savaş öncesi sınırlarına dönmesi (Statu quo ante bellum) ve Rusya'ya yardımcı olunmaması yolunda 27 Temmuz 1790'da Reichenbach'ta bir uzlaşmaya varılmıştı. Böyle bir gelişme üzerindedir ki, Türk-Avusturya barış antlaşması 5 Ağustos 1791 Zıştova'da imzalanmıştı.

Görülüyor ki, Avusturya'nın Fransız Devrimi karşısında tüm dikkat ve gücünü Fransa'ya çevirmiş olması ve Prusya'nın onun üzerinde Babiâli yararına baskı yapması, İngiltere ve Hollanda'nın da Prusya'yı desteklemesi sonucu, Osmanlı Devleti'nin savaş öncesi sınırlara dönüş ilkesine dayanan bir barış sağlanmıştı. Artık Avusturya ve Prusya 1792'de Devrimci Fransa'ya karşı birlikte savaş içine girecek, ertesi yıl İngiltere de onlara katılacaktı (Birinci koalisyon).

Rusya'ya gelince, bu devlet Avusturya'nın Türkiye ile ayrı barış yapmasından sonra, Polonya'nın ikinci bölünüşüne hazır olabilmek üzere ve daha da önemlisi, İngiltere'nin Rusya'nın güneye doğru inişine seyirci kalamayacağı anlaşıldığı için Babiâli ile barış yapmaya razı olacaktı. 9 Ocak 1792'de imzalanan Yaş antlaşmasıyla, Babiâli Kırım'ın Rusya'da kalmasını kabul etmekte birlikte, pek az toprak yitirerek barışa kavuşmuş oluyordu.

Denilebilir ki, Osmanlı Devleti alışageldiği Fransız diplomatik desteğinden yoksun kaldığı bir dönemde, içine düştüğü savaş bâdiyesinden, Fransız Devrimi'nin çıkmasıyla Büyük Devletler arasında bozulan denge (Avusturya'nın Prusya ile anlaşması, İngiltere'nin Rusya'ya karşı kararlı tutumu ve Fransa'nın yalnızlığı) karşısında hesaplı hareket ederek, kurtulmasını bilmişti. Artık savaş konusunda daha temkinli davranacak, Prusya ile olan ittifak deneyiminden sonra, ileride daha barış zamanında yeni yeni ittifaklar aramak ve kurmak dönemine girecek, bu arada devletlerarası ilişkileri yakından izlemek üzere, 1790'lı yıllarda başlıca Avrupa devletlerine "mukim" elçiler yollayacak ve o zamana dek Sadrazam emrinde Dışişleri Genel Sekreterliği durumundaki Reis-ül-Küttaplık kurumunu 1836'da "Nezaret-i Hariciye" durumuna getirecektir.

Bu uluslararası konjonktür içinde Devrim'in ilk yıllarında Türk-Fransız ilişkileri şu seyri izlemişti : Babiâli 1789-1790'da Devrim haberlerini "eski dost" Fransa'nın bir bunalım içine girdiği ve zayıflamakta olduğu biçiminde algılıyor, onun niteliğini ve önemini yeterince anlayamıyor ve Fransa'daki bu sarsıntının kendisinin Avusturya ve Rusya'ya karşı içinde bulunduğu savaşın akıbetine olumsuz etki yapabileceğinden kaygı duyuyordu.

FRANSIZ DEVRİMİ İZLENİMLERİ VE OSMANLI DEVLETİ

Ancak, 1791 yılından başlayarak Avrupa krallıkları özellikle Avusturya, İhtilâl'in yayılmasından çekinip dikkatlerini Doğudan Batıya, Fransa'ya çevirince Babiâli buna sevinecekti. Devrimin getirdiği ilkelerin daha ileride Osmanlı İmparatorluğu için tehlikeler yaratabileceğini henüz sezemiyordu. Başka deyişle, Meşrutiyet rejimi ve kralın tüm yetkilerinin elinden alınması "ulusların kendi geleceklerini kendilerinin belirlemesi" yolunda yapılan propagandalar onu henüz kaygılandırmıyordu. Çünkü Babiâli'ye göre, eşitlik ve adalet özlemi diye bir sorun yoktu. Fransa'da 21 Eylül 1792'de Cumhuriyet'in ilânı bile Babiâli'yi kaygılandırmamıştı. Hatta bu haber İstanbul'a gelince Sadrazam "Pekâlâ, bu Cumhuriyet nasılsa Avusturya hanedanının kızlarıyla evlenemez" diye espri yaparak XVI. Louis'nin Marie-Antoinette ile evlenmesine, daha doğrusu 1756'dan beri Fransa-Avusturya dostluğu ve ittifakına telmihte bulunmuştu. Bununla birlikte, bir kaç ay sonra (21 Ocak 1793) XVI. Louis'in idam edilmesi İstanbul'da kaygı ve özellikle III. Selim'de üzüntü yaratacaktı.

Cevdet Tarihi'nden öğrendiğimize göre, Sultan Selim'in Sırkâtibi Ahmet Efendi Fransız Devrimi'nin İstanbul'da algılanışını şöyle not ediyordu:

... Rusya diğer devletlerin tazyikinden çekinip Lehistan (İkinci taksim) emellerinin bir kısmından vazgeçmişti. Françe kavminin galeyanı (Devrim) ve hiçbir tarihte vuku bulmayan hercümerci-i tuğyanı ve Bourbon Hanedanının külliye zevali bu zamana tesadüf eyledi. Avusturya Hanedanının Bourbon Hanedanıyla karabet-i sıhriye ve civariyet münasebeti (Marie-Antoinette'in XVI. Louis ile evlenmiş olması) sebebiyle Françe üzerine harp açması lâzım geldi (Bu ifadeden Ahmet Efendi'nin bu harbin diğer sebeplerini bilmediği anlaşılmaktadır). Binaenaleyh Avusturya bir an evvel Devlet-i Âliyye ile sulh akdettikten sonra, Prusya ile birlikte Françe aleyhine ittifak eyledi. İngiltere Devleti dahi, Françe ile eski düşmanlığı sebebiyle harp açınca her üç devlet, her ne kadar zâhiren Françe'ye nizam vermek ve Kral dikmek dâvalarında iseler dahi, aslında böyle bir hâkimsiz memleketi zaptettiler sevdasına düştüler.

... Rusya devleti de Lehistan'a dair maksadını icraya tam bu vakti fırsat addeyleyip, Françe üzerine ilân-ı harp eyleyen düvel-i mübarizini bir taraftan iğra ve teşvik etmiş ve bu esnada hiçbir devlet Lehistan işiyle alâkadar olmaya imkân bulamamıştır. İşte gene bu şartlar içinde Lehistan işini kendi lehine halletmek için Devlet-i Âliyye ile bir gaile-i cüz'iyenin bertarafı işini (Yaş barış anlaşması) suhuletle kestiler. Yoksa Hudâ bilir, ne cefâ ve ezalar edeceklerti.

... Hemen hazret-i hak Françe İhtilâlini... Devlet-i Âliyye'nin düşmanı olanlara dahi sirayet ettirip ve çok zaman birbirine düşürüp Devlet-i Âliyye'ye hayırlı neticeler müyesser eyleye...

Devrimin ilk yıllarında Türkiye'nin Fransa ile diplomatik ilişkileri olayların akışına bağlı olarak şöyle gelişmişti; 1784'ten beri Fransa'nın Büyükelçiliğini yapan Choiseul-Gouffier soylu bir aileden gelen, kralına bağlı aydın bir kişi idi. Türklere ısınmış, onları Versailles nezdinde savunmuştu. Kralın Devrim yönetimince küçük düşürülmesi üzerine 1791 Şubatında ona gizlice yolladığı mektupta, yalnız kendisine bağlı olduğunu bildirdiği çok geçmeden öğrenilmişti. Bu tutumu nedeniyle Devrim yönetiminin onu görevinden alması gecikmeyecekti.

1792 Nisanında Fransızlar, düşmanlarına karşı Doğuda Türkiye, Polonya ve İsveç gibi eski dostlarını Avusturya, Prusya ve gerekirse Rusya'ya karşı bir oyalama (diversion) savaşına sokmak istemişlerdir. Bu amaçla İstanbul'a bir an önce yeni bir elçi yollamak gerekmişti. Oysa Babiâli Avrupa'da başlayan savaş karşısında tarafsız kalmayı kararlaştırmış ve bunu İstanbul'daki yabancı elçiliklere resmen bildirmişti.

Choiseul-Gouffier 1792 Ağustosunda merkeze dönme emri almıştı. Yeni elçi Sémonville gelinceye dek maslahatgüzarlık yapmak üzere gönderilen Chalgrin ağustosta İstanbul'a gelmişti. Bu arada, İstanbul'da Avusturya, Prusya ve Rusya Elçilikleri tehlikeli bir kişi olarak gösterdikleri Sémonville'in kabul edilmemesi için baskı yapıyorlardı. Gouffier ise işleri Changrin'e devretmemiş böylece Devrim'e karşı isyan bayrağını çekmişti. Babiâli de diplomatik baskıların etkisiyle Sémonville'in elçi olarak kabul edilmeyeceğini bildirmişti. Bu sırada Sémonville yolda Avusturya ajanlarıca tutuklandığından İstanbul'a varamamıştı.

Gouffier, XVI. Louis'nin 10 Ağustos 1792'de tutuklanması haberi üzerine kançılıyayı kapatıp Osmanlı ülkelerindeki Fransızların korunmasını Türk makamlarına bıraktığını bildirmişse de, Babiâli, yeni bir temsilci gelinceye dek, ondan görevini sürdürmesini istemişti.

Fransa'da 24 Eylül 1792'de Cumhuriyet ilân edilince İstanbul'da oturan kimi Fransızlar gösterilere başlamış ve Choiseul-Gouffier'nin Devrim'e ihanet ettiğini ileri sürerek, Büyükelçilik memurlarından Fonton'u Fransız kolonisinin şefi saymışlardı. Fonton sefaretini yönetmeğe başlamıştı. Binadan ayrılan Gouffier Rusya'ya sığınacaktı.

Babiâli Cumhuriyet rejimini hemen tanımamakla birlikte, onun göndereceği elçiyle, sıfatını resmen tanımaksızın, temaslara geçilebileceğini Fonton'a bildirmişti.

XVI. Louis'nin idamı üzerine İstanbul'daki Cumhuriyetçiler taşkınlıklarını artırmışlar, başlarına kokartlar takmışlar, büyükelçilik binası önüne bir "Özgürlük Ağacı" dikmişler, Avusturya-Prusya ve Rusya'ya karşı ileri geri bağırıyorlardı. Bu devletlerin temsilcileri, durumu Babiâli katında yakınıca, Reis-ül-küttap Râşit Efendi "Devlet-i Âliyye Fransa maddesinde bitaraftır ve bu makule âlâmetler burada muteber olmamağla, gerek kral, gerek Cumhur taraftarı olan bu Fransızları Fransız milleti bilir ve cümlesinin ticarete olan umur ve hususuna müsaade eder" demişti. Bir başka gün de Avusturya Sefaret Baştercümanına "... Devlet-i Âliyye İslâm devletidir. Bizde ol makule âlâmetlere itibar olunmaz. Dost devletlerin tacirini biz misafir biliriz. İsteklerini âlamet takarlar. Başların üzüm küfesi geçirseler, "niçin giydiniz" demek Devletin vazifesi değildir" demişti. Buna karşın üç büyük devletin temsilcileri, bu tutumu Babiâlinin tarafsızlığına aykırı görerek protesto etmiş, ayrıca Cumhuriyetin İstanbul'a yollayacağı öğrenilen elçi Descorches'un kabul edilmesini istemişlerdi.

Descorches 7 Haziran 1793'te İstanbul'a gelmişti. Ama Babiâli onun Elçilik sıfatını kabul etmekte acele etmemiş, Fransız Cumhuriyeti'nin hiç değilse bir büyük Avrupa devletince tanınmasını beklemişti. Böyle de olsa, Fransa temsilcisine "rüy-ü iltifat" ediliyor, kendisiyle yarı resmi ve gizli görüşmeler yapılıyor, onun önerileri "uslup-u hâkimâne" ile karşılanıyor, "avâkıb-i umura intizaren kâmilten bitaraflık

ittihaz" ediliyor, Fransız Cumhuriyeti'yle onun düşmanlarına karşı bir ittifak yapılmayacağı da kendisine açıkça bildiriliyordu.

Bu arada Türk-İngiliz ilişkilerinin gelişmekte olması ve Londra'ya bir Türk Elçisinin (Agâh Efendi) atanması Fransa'yı kaygılandırmıştı. Reis Râşit Efendi Descorches'a gelişme konusunda kaçamaklı sözler söylüyordu. Şu var ki, 1794 yılında Fransız ordularının Müttefik kuvvetlerine üstünlük sağlaması üzerine Fransa bir ittifak aramakta ısrardan bir süre vazgeçmiş, buna karşılık Babiâli'nin Fransa'ya ilgisi artmış, hatta savaş sona erdikten sonra geçerli olmak üzere, onunla Rusya'ya karşı bir ittifak düşünülebileceği Descorches'a duyurulmuştu.

Prusya'nın 1794 Eylülünde Fransız Cumhuriyeti'ni tanıması Babiâli için bir örnek oluşturmuştu. Bunu üzerine Babiâli, bir dostluk jesti olarak, Descorches'a artık Sefaret binasına geçilebileceğini 1795 Şubatında bildirilmişti. Bu arada Fransız hükümeti, iyi çalışmasına karşın yıpranan Descorches yerine 1795 Nisanında İstanbul'a Verninac'ı yollamıştı. Descorches dönüşünde Paris'te verdiği raporda Türkiye'yi savunmuş, sabır önermiş ve "Osmanlı Devleti bir fildir ki, tavşan gibi koşturulamaz" demişti.

Verninac'a verilen en önemli görev Türkiye'yi, Polonya'nın kurtarılması bahanesiyle, Rusya'ya karşı savaşa sokmaktır. "Rusya ile savaş başlayınca Avusturya da buna katılır, böylece Fransa'nın yükü hafiflemiş olur" denilmişti. Verninac 11 Haziran 1795'de Sadrazam tarafından kabul edilmekle Fransız Cumhuriyeti "de facto" tanınmış oluyordu.

Elçinin Reis-ül-küttap Râûp Efendi ile görüşmeleri dostça geçiyordu. Ancak ittifak önerilerine Babiâli yanaşmıyordu. Çünkü bunlar "tecavüzi" nitelikte idi ve hemen yürürlüğe girmesi gerekiyordu. Babiâli ancak savaştan sonra ortaya çıkacak tehlikelere karşı bir savunma andlaşması düşünebilirdi. Sonunda, 24 Mayıs 1796'da Reis Râûb Efendi ile Verninac arasında gizlice hazırlanıp imza edilen ittifak antlaşması geleceğe dönük ve savunma niteliğinde olmuştu. Yani 1792'den beri sürüp gelen savaşlar bittikten sonra Avrupa'da iki devletten birine saldırı olursa, önceki onun yardımına gelecek, özellikle Fransa Türkiye için belirli bir kuvvet ayıracak ve Türkiye Karadeniz'i Fransız ticaret gemilerine açacaktı. Babiâli bu antlaşmaya, İngiltere ile bir savaşa sürüklenmemek üzere, bir çekince koymayı gözardı etmemişti. Ne var ki, Directoire hükümeti böyle bir ittifakı onaylamak istemeyince antlaşma suya düşecekti.

Descorches ve Verninac "Olağanüstü Elçi" sıfatıyla ivedilikle ve geçici olarak gönderilmiş temsilcilerdi. Babiâli Fransız Cumhuriyeti'ni artık tanıdığına ve Paris'e ilk kez sürekli bir Büyükelçi göndermeye hazırlandığına göre, 1795'te kurulan Directoire hükümeti İstanbul'a, büyükelçi sıfatıyla tanınmış bir general olan Dubayet'yi yollamayı kararlaştırmıştı. Yeni büyükelçi 1796 Ekiminde görevine başlamıştı. 1797 Ocak ayında önce Sadrazam tarafından kabul edilen Dubayet ertesini gün büyük bir törenle III. Selim'e güven mektubunu sunmuştu. Paris'e gönderilen Esseyit Âli Efendi ise 28 Temmuz 1797 günü güven mektubunu Directoire'a sunacaktı.

Dubayet'nin Avusturya, Rusya ve İngiltere'ye karşı Babiâli ile Fransa arasında hem savunma, hem de saldırı öngören bir ittifak yapılması yolundaki girişimleri bir sonuç vermeyecekti.

Bu arada Bonaparte'ın 1796-1797 İtalyan seferi büyük başarı ile sonuçlanmış ve Ekim 1797'de Avusturya ile Campo Formio barış antlaşması imzalanmıştı. Bununla ortadan kaldırılan Venedik Cumhuriyeti'ne bağlı Yunan Adaları (7 Ada) ve Dalmaçya üzerindeki kimi limanlar Fransa'ya geçince tarihte ilk kez Fransa Türkiye ile sınırdaş duruma gelmişti. Bonaparte Directoire'a yazdığı bir mektupta bu Adalar "yıkılmakta olan Türk imparatorluğunu desteklemeye yarayacağı gibi, ondan payımızı almak için bir basamak da olur. İngiltere'yi kesinlikle ezmek üzere Mısır'ı zaptetmek zorunluğu yakındır" demişti".

Fransızların 1797 yazında Yediada'ya çıkışı Yunanlılarda coşku yaratmış milli emellerini kamçılıyordu. Morali Rumlar Bonaparte'tan Mora'ya savaş gemisi yollayıp kendilerine yardımcı olmasını istemişti. Bonaparte da onlara özendirici bir yanıt vermiş, ancak fiili bir harekette bulunmamıştı.

Babiâli, Bonaparte'ın Yunanlıları ve Arnavutları isyana özendiren bildirelerini ele geçirince Fransızlarla ilgili kuşkuları artmıştı. Artık Fransa'ya karşı yeni bir politika gütmek gereği Türk devlet adamlarında yerleşmeğe başlamıştı. Bu eğilimi dile getirmesi bakımından, 1798 Nisanında Reis-ül-küttab Âtuf Efendinin "Müvazene-i siyasiye"ye ilişkin bir lâiyhasında (raporu) şöyle deniliyordu:

... Bir kaç yıl önce Fransa'da çıkıp yayılan İhtilâl bir fitne ve fesat ateşidir. İhtilâlciler imtiyazları ve dini ortadan kaldırdılar, eşitlik ve Cumhuriyet ilân ettiler. Üstelik kendi yaptıklarını başka memleketlere de yaymak istediler. Bu hususta hileli yolları şöyle oldu : Sanki başka memleketlerin işlerine karışmıyorlar, sadece zâlim hükümdarlara karşı harekete geçiyorlardı. Avrupa'nın durumu böylece allak bullak oldu. Bazı devletler tarafsız kalırken, bazıları Fransa'ya karşı savaşa girdiler. Savaşa girenlerden bir kısmı barış yapmaya mecbur oldu. Ortada İngiltere ile Avusturya kaldı. Nihayet Avusturya da barış yaptı.

Fransızların başka devletlerin topraklarında gözü olmadığı yolundaki iddiaları tamamen yalandır. Bu, Sardunya Krallığı'na ait Savoie eyaletinin ve Felmenk'in ilhaki ile ortaya çıkmıştır. Daha sonra İspanya ve İtalya'da da bunu gösterdiler ve Ren nehrinin sol sahilini zaptettiler. Nihayet Bonaparte tarafsız halde duran ve hatta Fransa'ya dostluk gösteren Venedik devleti ile bir sorun çıkarıp onun arazisini Avusturya ile paylaştı.

Fransa, dost düşman ayırmadan, bütün devletlere saldırıyor, zayıfları eziyor. Fransızların bize dostlukları da aldattıcıdır.

Devleti Âliyye, diğer devletler gibi, tehlikeye maruz mudur, değil midir ? Devletimiz, İhtilâl'in sebep olduğu savaşlarda başından beri tarafsız kalmakla, diğer devletlerin pek çok şikâyetlerini celbetmişti. Onun bu tutumu Fransa için mânevi bir yardım sayılmalıydı. Hatta bazan Fransa'ya zahire vs. ihracına müsaade edilmekle, maddeten de yardım yapılmış oldu. Buna karşılık, Bonaparte, Venedik'in parçalanması üzerine Yediada ve bu Adalara yakın Arnavutluk sahilini ilhak edip oradan Osmanlı reayasını bağımsızlık için teşvike başladı. Halen İngiltere'ye karşı yaptıkları askerî hazırlıklarından başka, Tulon'da birtakım

FRANSIZ DEVRİMİ İZLENİMLERİ VE OSMANLI DEVLETİ

hazırlıkları var. Bunun da bir "fesadı azim" olması ihtimalden uzak değildir. Binaenaleyh, olayları dikkatle izlerken askeri hazırlıklara girişilmelidir. Bunun gerektireceği büyük masraflar şimdiden düşünölmelidir.

Fransa'ya karşı Avrupa'nın genel bir ittifak hareketi vardır. İhtilâl ateşini iyiniyetle el birliğiyle söndürmek istiyorlar. Acaba Devleti Âliyye bu ittifaka girmeli midir ? Bu düşünölüp bir karara bağlanmalıdır.

Her devletin dış politikasında iki esas vardır: Birincisi değişmeyen şartlara göre hareket tarzıdır. Buna göre, Rusya ve Avusturya tabii düşmanlarımızdır. Onların kuvvetlenmesi istenilmez ve düşmanlarıyla ittifak yapılmak gerekir. İkincisi, değişen şartlara yani zaman ve duruma göre tertibat almaktır ki, işte Fransa'ya karşı bu ikinci nedenle harekete geçmek ve ancak normal şartlar gelince yeniden birinci yolu izlemek doğru olur. Fransa'ya karşı ittifaka girilirse, onun savaştan önceki hudutlarına dönmesine, dolayısıyla Venedik'in yeniden hayat bulmasına da yardım etmiş oluruz.

İşte İstanbul'da bu düşünceler ileri sürölürken Mısır seferine çıkan Bonaparte 9 Haziran 1798'de Malta'yı aldıktan sonra, 1 Temmuz'da İskenderiye'ye ayak basıp Mısır'ı işgale başlamıştı. Bunun üzerine, Babıâli Fransa ile diplomatik ilişkileri kesmiş, 2 Eylül'de ona savaş ilân etmişti. Bunun üzerine Fransa'ya karşı 27 Aralık 1798'de Rusya, 5 Ocak 1799'da İngiltere ve 21 Ocak 1799'da Napoli (İki Sicilya) Krallığı ile birer ittifak yaparak - ki bu koalisyona martta Avusturya da katılacaktı - onlarla birlikte bu savaşı (ikinci koalisyon) 1802 Amiens barış antlaşmasına dek sürdürecekti.